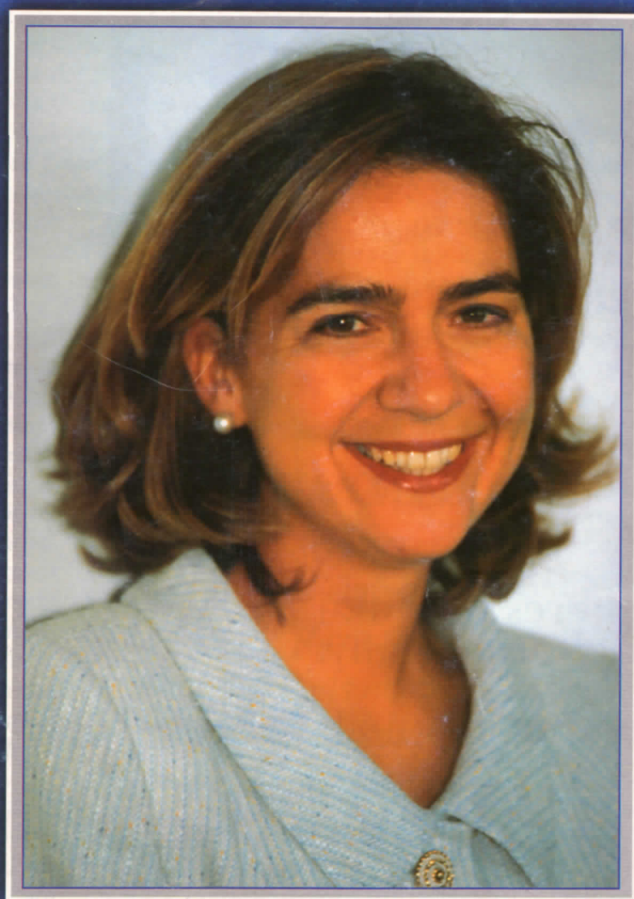

ADRIÀ PUNTÍ EXPLICA EL TRENCAMENT D'UMPAH-PAH

EL TEMPS

SETMANARI D'INFORMACIÓ GENERAL

6 OCTUBRE 1997 • NÚM. 694 • 20 FF / 450 PTES.

CASAR-SE AMB LA MONARQUIA

RUSSOS: 40 ANYS PERDUTS EN L'ESP

Les senyeres que van desafiar Franco

Després de més de cinquanta anys de silenci, els Grups Nacionals de Resistència expliquen a EL TEMPS les seues activitats antifranquistes. Una certa historiografia oficial i l'anonimat mantingut pels protagonistes han creat no poca confusió.

Darrerries de l'estiu de 1945. A les elegants torres del Putxet a Barcelona ja no es fan festes de sopar fred amb joves i superbs oficials del III Reich. El feixisme ha estat vençut als camps d'Europa i fins i tot des de Madrid ara es vigila l'entusiasme falangista amb el zel d'un pare cruel. Les pàgines de l'omnipresent *Destino* ja no demostren tampoc l'eufòria per les armes alemanyes. El règim defuig tant com pot les mostres de germandat amb el nazisme, però no deixa de combatre obsessivament un dels seus pitjors malsons: la identitat de Catalunya. Aquesta és gairebé la darrera batalla de "*los sublevados*". És una lluita que té un sinistre silenci de fons: les presons, focus de misèria i malaltia són plenes de gent; al camp de la Bota callen per sempre, davant dels escamots d'afusellament, comunistes, cenetistes, faistes, nacionalistes... el català ha deixat de ser la llengua que cal redimir per esdevenir el residu d'un temps que cal oblidar. Cal que Catalunya mori.

"Semblava —explica el metge Oriol Domènech— que no hi havia ningú amb valor, que els valents eren morts o fora del país. Calia, doncs, fotre alguna cosa perquè tothom s'assabentés que Catalunya encara existia. Un dia, sortint de la Granja Colomer al Passeig de Gràcia amb Aragó, anàvem l'historiador Josep Benet, Mainés, el periodista Enric Jardí i jo. Alguns d'ells pensaven que això de Franco s'acabava, tenint en compte la derrota dels alemanys al front. Jo no ho pensava així i insistia a dir

que s'havia de fer alguna cosa i llavors em diuen aquests amics: i què vols fer? i dic: banderes! posar banderes catalanes!... i ells: on?, i jo: allà!, assenyalant-los amb el dit els cables del telègraf a la cantonada d'Aragó amb Balmes... I per fi el 5 de setembre de 1945 Francesc Estragués, l'aragonès Ramon Larruy Fuentes i jo, penjàvem una senyera en aquell lloc."

Acabada la guerra civil, Catalunya va sucumbir sota el pes del franquisme més aniquilador.

Un grapat d'estudiants, però, van plantar-hi cara.

"Va ser —prosegueix sorneguer Francesc Estragués— molt complicat treure-la d'allà, perquè no podien tallar els cables d'on penjava, que eren els del telègraf que connectava Barcelona amb Madrid. No sabien com fer-s'ho i, mentrestant, no paraven de venir bombers i més bombers i és clar tota la gent mirant!"

Aquell acte no depassava encara l'entremaliadura d'un grapat de joves estudiants empenyats llavors per l'encara avui intrèpid Oriol Domènech. De fet, per al metge, aquella no era la primera vegada

que temptava la sort amb l'art de la insurgència. L'Onze de Setembre de 1944 ja havia unguat l'aureviament de fer, al costat del nacionalista Jordi Cuixart unes pintades a la tomba de Rafael Casanova, a Sant Boi del Llobregat.

David contra Goliath. La premsa va intentar d'amagar tant com va poder aquell incident de la canonada de Balmes amb Aragó mentre els factòtums del franquisme s'empassaven en silenci la seua ràbia sense sospitar que encara haurien de patir més. La tardor de 1945, el madrileny Bartolomé Barba, aleshores governador civil de Barcelona, declarava solemnement a les pàgines de *Destino*: "El problema català no existe". El dia 9 de novembre mentre al Palau de la Música sonava la Setena Simfonia de Beethoven, queia sobre l'escenari una senyera mig desplegada amb un rètol que repetia la frase de Barba. La jugada va ser perfecta i els llavors ja anomenats Grups Nacionals de Resistència (GNR) van aconseguir una extraordinària publicitat. El millor del cas és que ni Barba i encara menys els GNR sabien que el governador civil assistiria al concert d'aquella nit. Les autoritats franquistes acararonen fins i tot la idea que estaven al davant d'una poderosíssima xarxa d'espies catalans.

"La bandera del Palau —recorda Estragués— era molt difícil de col·locar. A més, qualsevol bandera requeria una gran preparació: visitar el lloc diverses vegades; si s'havia d'entrar a algun lloc calia

Dalt, d'esquerra a dreta i de dalt a baix, Esteve Casanellas, Salvador Bosch, Oriol Domènech, Francesc Estragués, Esteve Tàpies i Robert Nolla. A la dreta, dibuix al·lusiú al penjament d'una senyera a la Sagrada Família per part del Front Nacional de Catalunya. Els GNR desplegaron una senyera al mateix indret.

ARXIU

veure el pany de la porta i preparar unes claus, vigilar els voltants... al Palau després d'estudiar-ho molt bé tot, vam acabar entrant una hora i mitja abans del concert. Hi havia la Maria Kremer, l'Oriol Domènech, Esteve Cassanellas, Robert Nolla i jo. Els petards que en esclatar havien de desplegar la bandera van fallar i la senyera, malauradament, no es va obrir del tot, encara que tothom va poder veure la sanefa on posava la desafortunada frase del governador Barba... Recordo que l'anècdota va posar-la l'Oriol Domènech, que mentre la penjava comentà: 'coi! tant que

MIREIA MARGENAT

**L'objectiu dels GNR
era mantenir viu el
caliu de la nació
catalana, recuperar
l'enssenya nacional.
Lluitar, en
definitiva,
contra Franco.**

**Dalt, Estragués
i Bosch.** Baix,
Oriol Domènech,
líder natural dels
Grups Nacionals de
Resistència.

ens agrada Beethoven i no ens hem adonat que fa estona que sona la *Setena Simfonia*...!"

La bandera del Palau de la Música fou un baló d'oxigen per a la incipient resistència estudiantil catalanista bàsicament agrupada a l'entorn del Front Universitari de Catalunya (FUC). Fins al punt que el número onze de la revista clandestina *Orientacions*, publicada pel FUC, afegí un altre titular a la capçalera: "Portaveu dels Grups Nacionals de Resistència".

"Quan l'orquestra interpretava el tercer temps de la *Setena Simfonia* de Beethoven —van escriure els d'*Orientacions* en aquell cèlebre número onze— s'esvingué un fet que Barcelona recordarà per molt

de temps. La lluernia central del Palau començà a il·luminar-se; algunes guspies davallaven sobre el pati, hi hagué entre el públic qui, esverat, abandonà el seient. L'orquestra emmudí. L'agitació era enorme, quan de cop i volta, els ulls dels assistents, fixos en el sostre, veieren, admirats, com una bandera catalana apareixia penjada... L'esverament es convertí en entusiasme. Els qui encara restaven asseguts s'aixecaren. I tot el públic, dempeus, arrencà en aplaudiments que duraren llarga estona saludant la nostra bandera nacional. (...) El Barba, també assistent al concert canvià diverses vegades el color de la cara... La seva indignació fou enorme, i, sense en-

comanar-se a Déu ni al diable, fugí corrents amb la cua entre les cames, cap al seu cau del Gobierno Civil, a meditar la venjança: una nota oficial anunciava, l'endemà al matí, una sanció contra l'empresa propietària del Palau de 10.000 pessetes de multa".

Salvador Bosch, un dels membres dels GNR, fins avui desconeixia l'existència, a l'igual que la resta dels companys, de la revista *Orientacions*. "No en sabia res —comenta sorprès i rialler Bosch— de l'existència d'uns altres GNR... Tot això nosaltres ho fèiem en solitari, a canvi de res... Fôrem més aviat un moviment romàntic que no pas un moviment polític, intel·lectual."

Una escalada patriòtica. La sort estava de part d'aquell grapat d'estudiants de família bé, hàbils esportistes i catalans apassionats. Res ja no podia aturar-los. Després de l'èxit en la penjada de bandera del Palau ara s'havien proposat de fer-ne onejar una en un dels cims més importants de Catalunya: la Sagrada Família.

Era el 31 de desembre de 1945. "Primerament —explica Esteve Cassanelles— jo em vaig enrotllar el cos amb la bandera i em vaig posar un abric a sobre. Era el més petit i el més prim i per tant la persona adequada. Vam fer broma: 'si et peguen quatre tirs, Esteve, ja estàs amortallat', digué algú."

"Vam pujar a dalt, —detalla Oriol Domènech— en Jaus, un company d'origen alemany que s'havia incorporat als GNR, i jo. A la confluència del carrer de Mallorca amb Sardenya hi havia en Josep Benet vigilant. Estragués havia fet els motllos en cera dels panys del temple. Maria Kremer i Robert Noya, també vigilaven... Bé, vam pujar a les dues torres centrals de la Sagrada Família i vam tirar una corda fins a baix. Vam posar una barra al pont que uneix les dues torres a fi que la bandera, d'uns 2,30 per 3,30 metres, quedés més tibant. I finalment, vam posar a les dues torres, tant en la banda superior com a les portes d'accés, unes piles grosses pintades de negre amb un llum i enrotllades de

cables amb un lletrer que posava "Hay bombas" (Riu). Això retardava el despenjament i facilitava que estigués allà amunt molt temps perquè tothom la veiés".

La bandera del SEU. Els GNR començaren llavors a pensar en nous llocs on posar banderes. S'estudià el Liceu i també la font del Parc de la Ciutadella, però en cap dels dos llocs no fou possible. Va ser finalment el terrat dels locals del Sindicato Español Universitario (SEU), a la confluència del Passeig de Gràcia amb el carrer de Casp, on tocà posar una senyera.

"Fins llavors —explica Estragués— ningú no sospitava encara de nosaltres i això ens permetia actuar amb una certa llibertat, encara que prenent un munt de mesures. La cosa havia pres volada i si no recordo malament fins i tot per aquelles dates *L'Indépendant* de Perpinyà va treure una caricatura on es podia veure Franco i la seva dona dinant i com en obrir la sopera els sortia una senyera de dins. Bé, vam pensar a posar-ne una al SEU i Oriol Domènech i Esteve Tàpies es van enfilear allà dalt i la van plantar després de fer esclatar dos sorollosos petards".

Després d'uns mesos d'inactivitat a causa de l'arribada dels exàmens, els GNR tornaven a protagonitzar una de les seues accions. Aquesta vegada a la Plaça de la Universitat, on van penjar una senyera tot just a la T d'un gran lletrer lluminós publicitari de la firma comercial Nutrona. L'explosió causada per Esteve Tàpies va deixar anar un munt d'octavetes que els vianants i malgrat la intervenció de la policia van poder recollir.

La intensa activitat dels GNR i també de la resta de plataformes democràtiques estudiantils va fer créixer considerablement la tensió a la universitat. Falangistes i estudiants del SEU protagonitzaren no pocs incidents de caire repressiu contra estudiants sospitosos de ser catalanistes. Però una discreta eufòria s'havia apoderat ja dels més contestataris sobretot a causa de l'ambient internacional que es respirava.

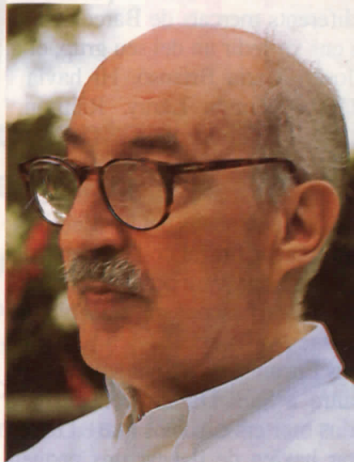
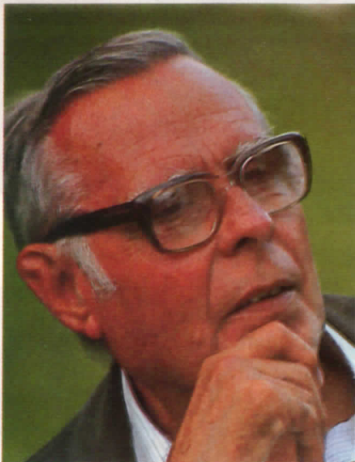
Amb tot, aquell any, un fet de

MIREIA MARGENAT

MIREIA MARGENAT

Esteve Tàpies fou un dels encarregats dels GNR de fer esclatar petites caixes de galetes farcides amb els segells propagandístics del grup reivindicant la senyera. Baix, a l'esquerra, Cassanelles. Al seu costat, Robert Nolla.

MIREIA MARGENAT

cabdal importància havia de trastocar bona part de les activitats dels GNR. Un estudiant d'urologia era detingut a Barcelona per haver comprat els segellets que els dels GNR imprimien. L'estudiant coneixia almenys Oriol Domènech, el qual i des de feia poc es trobava fent les milícies navals a Cadis. Domènech, alertat que havia estat denunciat intentà inútilment d'evadir-se en un vaixell de pavelló estranger. El seu pare, llavors, donà avís a Francesc Estragués mentre la majoria dels GNR marxaven de Barcelona a fi de continuar els estudis lluny de la ciutat per evitar les sospites de la policia. Certament corrien un gran perill encara que estaven segurs que no

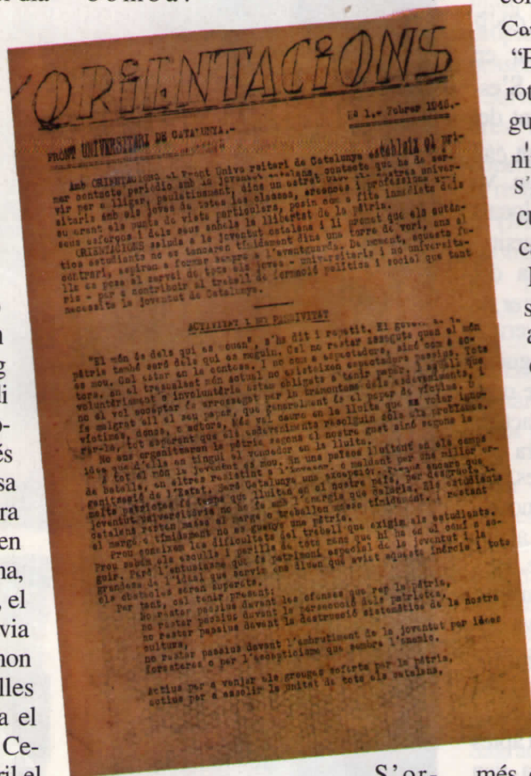
hi havia cap prova i que a més seria molt difícil que la policia n'obtingués una declaració inculpatòria de Domènech. Des de Cadis fins arribar a la presó del castell de Montjuïc, el líder natural dels GNR passà per setze centres penitenciaris on es va trobar amb tot el submón dels represaliats pel franquisme. Mentrestant, el seu bon amic Estragués tramava des de Barcelona alguna estratègia que posara en qüestió la pertinença de Domènech als GNR.

"Calia fer alguna cosa, donar a entendre que els GNR no tenien res a veure amb Domènech i la millor manera —raona Estragués— era fer alguna acció del grup mentre ell era a la presó. Vaig anar a veu-

La revista 'Orientacions', escrita pels membres més actius del Front Universitari de Catalunya, van arribar a encapçalar la publicació amb el subtítol: 'Portaveu dels Grups Nacionals de Resistència'. A pesar que els GNR mai no van conèixer-ne l'existència és evident que l'operació fou rendible per a tots els lluitadors de l'antifranquisme nacionalista català.

re'l algun cop a Montjuïc fent-me passar per un pacient a fi d'explicar-li el cas i de saber com li anava. L'ocasió la tindríem amb motiu de les festes d'entronització de la Mare de Déu de Montserrat el dia 27 d'abril de 1946, quasi un any després de la bandera que havíem penjat a la Plaça de la Universitat. Algú va parlar amb Josep Benet, que explicà que hi havia un acte molt important al monestir i sense saber massa bé en què consistiria ens llençàrem a preparar l'acció. Però amb Oriol a la presó ens faltava un escalador i finalment vaig convèncer un falangista, Jordi Farreres que pensà que així podria redimir el mal que hagués pogut fer a Catalunya. L'esposa de Benet va cosir la bandera amb trossos de tela comprats en diferents mercats de Barcelona, i ens va cedir un del seu grup, el Josep Maria Briansó. Hi havia també Ramón Laruy, Raimon Estrems i Jordi Cassasalles (Jaus). El material d'escalada el vam amagar al canal de santa Cecília i la nit abans del 27 d'abril el vam pujar fins al coll esquerre del Gorro Frigi. Vam posar dos temporitzadors fets per mi amb uns relloctges vells que havíem comprat als Encants, un a Sant Miquel i un altre a Sant Dimas, connectats a dos morters casolans que en esclatar havien de llançar uns paquets amb fulls volants que plourien sobre el mateix pati del monestir de Montserrat. I efectivament, en el

moment de l'acte els morters van esclatar i un paquet que no s'havia estripat va anar a caure amb metxa encesa i tot sobre el pal·li dels capellans, pensaven que era una bomba!

ARXIU

Domènec va acabar eixint de la presó i el temps va sepultar i confondre les peripècies d'aquell grup d'estudiants dels quals mai més no es va saber res. Avui des del record, nostàlgics, es miren Catalunya amb uns altres ulls.

"En aquell temps -afirma amb rotunditat Domènec- ens preguntàvem: com és possible que ningú no faci res, que la gent s'estigui en capelletes i a la cultura? La pregunta és aplicable als temps que corren".

No plantegen una via radical, sinó un camí de dignitat. Com afirma Esteve Tàpies, "als nacionalistes espanyols, els fa més por la llengua catalana que no pas les pistoles". Francesc Estragués opina el mateix: "Els que odien els catalans ja no ens diuen jueus perquè encara ens farien un favor, però s'entesten a combatre'ns en el terreny de la llengua. Amb tot, els sortirà malament, i el primer lloc on els sortirà malament és al País Valencià, on la gent és

S'organitzà un gran aldarull i la senyera acabà onejant al Gorro Frigi. Hi eren totes les autoritats del moment. Mare meva! si arribem a saber que allà hi havia el Martínez Artajo, els militars, que allò era tan important... crec que no haguésim fet res! (riu)".

La senyera del Gorro Frigi a les muntanyes de Montserrat seria la darrera acció dels GNR. Oriol

més combativa. A més, d'aquí a cinquanta anys anirà cap a estructures supranacionals i a la força hauran de reconèixer les minories". Com fa mig segle, les motivacions dels membres dels GNR no passen pel partidisme polític o el reconeixement públic. El seu és el discurs, tossut si és vol, de la dignitat, de l'activisme rebel.

Francesc Viadel

El tatuatge dels apàtrides

Josep Palomero

L'emperadriu Elisabet, Sissi, se sent presonera de la seua pròpia bellesa i l'arxiduc Lluís Salvador vaga pel món com un apàtrida. Ambdós viuen el seu destí tràgic en el marc d'una Europa decadent. PREMI DE NOVEL·LA CIUTAT D'ALZIRA 1996

Bromera
"L'Eclèctica", 44

Agenda escolar en valencià

En aquesta agenda escolar per al curs 1997-98 hi ha seccions genèriques de consulta, per als horaris i les visites i unes altres específiques per a les activitats i també lúdiques dedicades als companys i les companyes.

Denes 10 Editorial

El bord

Toni Lloret Grau

El període històric entre la mort de Martí l'Humà i el compromís de Casp va ser una època de tribulacions polítiques, en què hi va haver molts protagonistes anònims. Frederic, fill de Martí de Sicília i nét de Martí l'Humà, n'és un exemple.

Edicions del Bullent
"Esplai", 14